

Підходи до підтримки розвитку аграрного підприємництва в громадах

Київ, 2024

Наталія Якименко

Марія Ярошко

Світлана Павленко

Підходи до підтримки розвитку підприємництва у громадах

*Посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних
громад*

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і, наразі, до 2024 року та на замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та Консалтинг в сфері сільського господарства, агробізнесу та розвитку фінансового сектору (GOPA AFC GmbH).

Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості в аграрному секторі та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик і з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автори

Наталія Якименко, Марія Ярошко, Світлана Павленко

Дисклеймер

Ця публікація видається за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в публікації належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД	6
1.1. Засади стратегічного планування у територіальних громадах	6
1.2. Інституційне забезпечення спроможності розвитку громад	10
1.3. Фінансові ресурси для сприяння розвитку територіальних громад.	15
1.4. Управлінська складова у формуванні місцевих стратегій – як побудувати комунікацію між бізнесом та ОМС.	19
2. ЧОМУ ВАЖЛИВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ. ЩО МОЖУТЬ ОМС	22
2.1. Вплив аграрного бізнесу на розвиток локальної економіки	22
2.2. Роль громади у маркетингових стратегіях	26
2.3. Взаємодія між бізнесом та громадою у процесі продажів	28
2.4. Заходи з просування місцевих продуктів	29
2.5. Ефективність партнерства бізнесу та громади	29
2.6. Крафтове або ремісничче виробництво: визначення та алгоритм дій ...	31
2.7. Вплив процесу євроінтеграції на сільський розвиток	38
3. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	39
4. КОРИСНІ ДЖЕРЕЛА ТА ПОСИЛАННЯ	42
Додаток 1	44

ВСТУП

Основним завданням держави є забезпечення рівних можливостей для своїх громадян, надання гарантованого рівня публічних послуг та збереження єдності національного простору, попри регіональні відмінності. Зменшення економічних відмінностей між територіями, підтримка міжрегіональної солідарності та взаєморозуміння є ключовими аспектами забезпечення єдності країни та стабільності держави.

Принципи сталого розвитку, які були сформульовані Європейським Союзом і мають впроваджуватися в Україні, охоплюють такі ключові аспекти:

- **Економічна життєздатність:** Розвиток, який забезпечує економічний зріст і стабільність, сприяючи підвищенню життєвого рівня громадян.
- **Соціальна справедливість:** Врахування потреб та інтересів всіх членів суспільства, забезпечуючи рівні можливості та соціальний захист.
- **Охорона навколишнього середовища:** Збереження природних ресурсів та зниження впливу на довкілля для забезпечення довгострокової екологічної стійкості.
- **Співпраця та партнерство:** Взаємодія між громадами, бізнесом, урядом та іншими зацікавленими сторонами для досягнення спільних цілей.

Усі ми прагнемо жити в комфортних умовах, мати доступ до якісних житлових послуг та насолоджуватися чистим навколишнім середовищем. Однак, для досягнення цих цілей, необов'язково чекати на допомогу від вищих інстанцій. Люди, організації, та влада можуть об'єднати свої зусилля для спільного розв'язання місцевих проблем.

Важливою умовою сталості громади є її економічний розвиток, який забезпечує працевлаштування, зростання доходів, їх ефективний розподіл та поліпшення життя всіх громадян. Хоча не всі громади мають однаковий розвитковий потенціал - ефективне використання навіть обмежених можливостей може призвести до значних покращень.

Місцевий економічний розвиток - це процес взаємодії громадян, бізнесу та влади для створення кращих умов для економічного зростання, нових робочих місць і підвищення якості життя жителів громади. Цей процес може призвести до збільшення податкових надходжень, покращення інфраструктури та якості послуг в громаді, що зробить її привабливішою для бізнесу та підвищить рівень життя громадян. Місцевий економічний розвиток ґрунтується на тому переконанні, що розвиток суспільства залежить від приватного бізнесу. І голови територіальних громад відіграють важливу роль у створенні нових перспектив для своїх територій.

Цей матеріал присвячений розгляду того, як органи місцевого самоврядування можуть допомогти в розвитку підприємництва, зокрема в аграрному секторі, у громадах та на сільських територіях.

1. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД

1.1. Засади стратегічного планування у територіальних громадах

Для стабільного розвитку будь-якої території необхідно чітко визначити цілі її розвитку та правильно скласти план досягнення таких цілей, сформувавши коло сторін, які можуть бути залучені до цих процесів, визначити джерела фінансування заходів. Такий підхід через розв'язання регіональних проблем називають стратегічним плануванням.

Стратегічний розвиток територіальної громади - це документально оформлений план дій, який містить стратегічні та операційні цілі, завдання для сталого розвитку громади та розробляється на період дії Державної стратегії регіонального розвитку з урахуванням положень [Закону України «Про засади державної регіональної політики»](#)¹.

Цикли стратегічного планування передбачають послідовність процесів: аналіз, планування, впровадження, оцінювання.

Сучасний досвід показує, що жодна окрема особа чи організація не здатні в повній мірі розв'язувати всі проблеми самостійно. Тому вони шукають партнерів для спільної роботи та розв'язання проблем місцевого розвитку. Головними партнерами на місцевому рівні є самі громадяни - якщо вони виявляють бажання допомогти собі та іншим, то й організації та бізнес також будуть зацікавлені у співпраці.

Органи місцевого самоврядування відіграють грають ключову роль у створенні сприятливого середовища для концентрації поєднання місцевих ініціатив, направлених на вирішення локальних проблем, у тому числі із залученням можливостей успішного бізнесу.

Сучасне планування розвитку повинно мати обидва підходи:

а) Територіально-орієнтований, який полягає у плануванні розвитку територіальної громади шляхом уважного вивчення та аналізу можливостей і обмежень для різних населених пунктів та самої території громади. Це охоплює підготовку та впровадження заходів та проектів, які сприятимуть найбільш позитивному впливу на розвиток громади, уникаючи погіршення економічних, бюджетних, соціальних, екологічних, демографічних та інших сфер у конкретних населених пунктах та територіях громади.

б) Безпековий підхід, який враховує планування розвитку територіальної громади шляхом аналізу та оцінки потенційного впливу на ситуацію в громаді та розгляду можливих загроз з боку Російської Федерації, Республіки Білорусь, природних лих, кліматичних змін, техногенних катастроф та врахування цих аспектів при розробці програм розвитку та проектів місцевого (регіонального) розвитку.

Будь-яка влада, органи місцевого самоврядування повинні діяти виключно керуючись законами та іншими нормативно-правовими актами, що мають вищу юридичну силу. Це є одним з основних принципів місцевого самоврядування, який зазначений у ст. 4 [Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»²](#), якою встановлено, що місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах: законності, правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами.

Іншими словами, підставою для всіх дій органу місцевого самоврядування повинні бути конкретні закони та підзаконні акти, завдання яких – деталізувати дію закону. Саме тому, якщо взяти до рук будь-яке рішення органу місцевого самоврядування, на початку, в констатуючій частині, ви побачите перелік законів і статей, базуючись на яких, орган місцевого самоврядування приймає рішення.

Перелік законів, які регулюють діяльність органів місцевого самоврядування слід поділити на певні групи:

Безумовно, першим і основним документом, на який спирається місцеве самоврядування, є [Конституція України³](#). Наступними важливими документами є два спеціальні закони [«Про місцеве самоврядування в Україні»](#) та [«Про статус депутатів місцевих рад»⁴](#). Далі слідують нормативно-правові акти, які регулюють окремі сфери функціонування органів місцевого самоврядування. Наприклад, коли йдеться про забезпечення прозорості та відкритості в їхній діяльності, слід згадати [Закони України «Про доступ до публічної інформації»⁵](#) та [«Про відкритість використання публічних коштів»⁶](#).

Коли місцева влада розробляє плани щодо розвитку громади та планує ефективно використання її території, вона керується Законом України [«Про регулювання містобудівної діяльності»⁷](#).

Коли орган місцевого самоврядування має намір розподіляти кошти, які належать територіальній громаді, він повинен керуватися [Бюджетним кодексом України⁸](#), який слугує основою для фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Або, якщо орган має намір встановити правила для суб'єктів господарювання, наприклад, тих, які здійснюють виробництво або продаж товарів в межах громади, важливим є Закон України [«Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»⁹](#).

Додатково, громада повинна створити комфортні умови для своїх жителів, і для цього орган місцевого самоврядування повинен керуватися Законом України [«Про благоустрій населених пунктів»¹⁰](#). Загалом, читаючи рішення та розпорядження органів місцевого самоврядування, можна познайомитися із десятком важливих законів, які регулюють їхню діяльність.

Крім законодавства України, важливо враховувати нормативно-правові акти, які місцева влада приймає і які є обов'язковими для неї та членів територіальної громади.

Що ж до розробки стратегічних документів, то, окрім згаданого Закону України "Про засади державної регіональної політики", слід керуватися нормативно-правовим забезпеченням стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні. Порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, їх

найменування та перейменування, вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України визначено в [Законі України від 28.07.2023 № 3285-IX "Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України"](#)¹¹. В свою чергу основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, особливості відновлення регіонів та території, що постраждали в наслідок озброєної агресії проти України можете знайти в [Законі України від 05.02.2015 №156-VIII "Про засади державної регіональної політики"](#)¹² та [постанові Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 №816 "Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації зазначених стратегій і планів заходів"](#)¹³, якою введено в дію порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів та порядок підготовки та надання висновку про відповідність проектів регіональних стратегій розвитку, планів заходів з їх реалізації та змін до них встановленим вимогам щодо їх підготовки, стратегічним цілям і пріоритетам, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку України.

Додатково варто ознайомитись з наступними нормативно-правовими актами:

[Указ Президента України від 20 вересня 2019 р. № 713 "Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції"](#)¹⁴, [Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030р."](#)¹⁵, [Постанова Кабінету Міністрів від 5 серпня 2020 року №695 "Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки" \(із змінами\)](#)¹⁶.

Встановлення особливості відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України визначено в [Законі України від 09.07.2022 №2389 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і території"](#)¹⁷

Стратегічне планування встановлює рамки для формулювання та втілення довгострокового бачення розвитку регіону. В Україні цей інструмент отримав методологічну чіткість та постійно вдосконалюється з часу підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проте повномасштабна війна стала перешкодою для реалізації запланованих заходів з регіонального стратегічного розвитку на період 2021-2027 років, оскільки умови стали несприятливими.

Підходи, які інтегруються з європейськими практиками, представляють собою нові виклики та труднощі для регіонів та територіальних громад. У той самий час оновлення нормативно-правової бази стратегічного планування, зокрема прийняття [постанови КМУ № 816 від 4 серпня 2023 р. "Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та](#)

проведення моніторингу реалізації цих стратегій і планів заходів", породжує ряд питань, які базуються на інноваціях та охоплюють аспекти смарт-спеціалізації, екологічно збалансованого регіонального розвитку, гендерного впливу, оцінки потреб заінтересованих сторін та вигодонабувачів у регіоні, а також адаптації до цифрового переходу та активної участі громадськості у процесах стратегічного планування. Впровадження таких підходів передбачає розробку та впровадження нових методів управління через співпрацю між регіональними та національними органами влади, включеними у прийняття рішень. Цей процес включає участь різних зацікавлених сторін, таких як підприємці, університети, науково-дослідні установи та громадянське суспільство.

Стратегію розробляє виконавчий орган відповідної сільської, селищної або міської ради, також можуть бути залучені експертні організації та консультанти на умовах договору.

Стратегічне планування розвитку територіальної громади проводиться на семирічний планувальний цикл, який повинен бути відповідним до планувального циклу [Державної стратегії регіонального розвитку](#).¹⁸

Процес стратегічного планування можна умовно розділити на 5 етапів:

I. Організаційний: ініціювання розроблення Стратегії, аналіз заінтересованих сторін, визначення персонального складу робочої групи, формування плану-графіку роботи над проектом Стратегії.

II. Аналітичний: збір та узагальнення інформації, визначення сильних та слабких сторони громади, опрацювання сценаріїв розвитку, опитування мешканців та підприємців щодо оцінки поточного стану громади та очікувань.

III. Планувальний: формулювання стратегічного бачення розвитку громади, визначення стратегічних, операційних цілей та завдань.

IV. Консультативний: проведення обговорень та консультацій з різними групами заінтересованих сторін. За результатами етапу можуть здійснюватися коригування та уточнення напрацювань планувального етапу. Важливо відзначити, що різного роду консультації (в т.ч. неформальні) можуть також проводитися на кожному з попередніх етапів стратегічного планування.

V. Програмний: створення логічного переходу між стратегічними, операційними цілями, завданнями та планами їх досягнення, формування системи моніторингу та оцінювання впровадження Стратегії.

Слід акцентувати увагу, що при розгляді та формуванні стратегії розвитку громади необхідно зважати на географічне розташування конкретної території, кліматичні умови, наявність людського капіталу, а саме головне – провести аналіз наявних ресурсів та визначити перспективні сектори для підтримки їх розвитку.

Крім цього, слід зважати на рівень впливу розвитку виробництва на території громади, в тому числі й агробізнесу, на стан природного середовища, з урахуванням принципів Спільної аграрної політики ЄС.

Наступними кроками має бути визначення інструментів та механізмів, які сприятимуть реалізації запланованих намірів, таких як: впровадження програм локального виробництва і збуту для забезпечення громади місцевими та екологічно чистими продуктами; створення екологічно чистих зон; для забезпечення біорізноманіття та покращення якості життя населення; розвиток програм сприяння використанню відновлюваних джерел енергії у сільському господарстві задля зменшення викидів парникових газів та сприяння енергонезалежності агропідприємств та інше.

1.2. Інституційне забезпечення спроможності розвитку громад

Серед інструментів розвитку територіальних громад, з урахуванням поточної ситуації та можливостей більшості громад, можна виокремити наступні.

Агенція місцевого економічного розвитку - інституція, діяльність якої спрямована на втілення стратегічних програм та проектів розвитку територіальної громади / кількох громад, району, які вона охоплює своїми послугами.

Такі установи можуть утворюватися у формі громадських організацій, громадських спілок, благодійних фондів, комунальних установ, комунальних підприємств та комунальних закладів тощо, які мають статус неприбуткових установ. Їх основна мета - постійна і системна взаємодія з органом місцевого самоврядування; підтримка у розробленні і реалізації програм і проектів місцевого економічного розвитку (зокрема, у контексті підготовки грантових і кредитних заявок, налагодженні взаємодії з міжнародними донорськими організаціями (що потребує знання іноземних мов та компетентностей роботи з програмними продуктами ЄС), адміністрування програм); збір, систематизація і представлення інформації про територію, її ресурси, можливості, обмеження, економічні характеристики тощо; допомога у створенні/залученні бізнесу та підтримка існуючого; створення мереж у бізнес-середовищі, освітньому і управлінському середовищах; залучення інвестиційних ресурсів для розвитку території.

Сільськогосподарська дорадча служба – неприбуткова організація, яка утворюється відповідно до вимог Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» та створюється, зокрема, для надання суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню дорадчих послуг, а також дорадчих послуг органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань підготовки та реалізації планів

соціально-економічного розвитку, формування громадянського суспільства. Такі установи можуть створюватися у будь-яких організаційно-правових формах та бути приватними або комунальними.

Центр залучення інвестицій – інституція, діяльність якої спрямована на формування і поширення інформації про інвестиційні можливості і переваги території, та яка здійснює супровід бізнес-інвестицій у територіальну громаду. Такі установи є вузькоспеціалізовані та фокусуються на обмеженому і чітко визначеному колі функцій, зокрема, цільовому пошуку потенційних інвесторів та їх супроводі у громаді.

Бізнес-інкубатор – організація, діяльність якої спрямована на підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва на ранніх стадіях їх діяльності шляхом надання на певних умовах на визначений час спеціально обладнаних приміщень й іншого майна, консультаційних, бухгалтерських, юридичних та інших послуг. Такі установи можуть функціонувати у вигляді підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності. Можуть бути корисними у здійсненні консультування з економічних та юридичних питань, організації та проведенні тренінгів/навчань.

Кооператив - юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних й інших потреб на засадах самоврядування, відповідно до вимог Закону України «Про кооперацію». При цьому, кооперативи можуть створюватися у різноманітних секторах реальної економіки: сільське господарство, промисловість, надання послуг місцевому населенню тощо.

Така форма об'єднання може виконувати як функції, що сприятимуть отриманню прибутку та розбудові ланцюгів доданої вартості, так і нести соціальну функцію.

Кооперація дозволяє громадам об'єднувати свої ресурси та знання. Різні громади можуть володіти різними навичками та можливостями, і об'єднуючи їх, громада може стати більш компетентною та ефективною в різних аспектах життя. Спільна закупівля матеріалів, обладнання, а також надання послуг може призвести до зменшення витрат. Це допомагає громадам витратити менше ресурсів на те, що може бути зроблено ефективніше та економічно вигідніше в співпраці.

Індустріальний парк - виділена у межах територіальної громади і облаштована відповідною інфраструктурою (інженерними комунікаціями) територія для ведення господарської діяльності у сфері переробної промисловості, переробки промислових та побутових відходів, науково-технічної діяльності тощо.

В умовах воєнного часу такі утворення можуть бути як платформою для розміщення релокованого бізнесу, так і для активізації на території громади інноваційно-інвестиційної діяльності, збільшення рівня зайнятості населення.

Підприємства, розташовані в індустріальному парку, отримують податкові та митні пільги.

Кластер – об'єднання пов'язаних між собою підприємств, установ та організацій одного або різних видів діяльності, які географічно близько розташовані і взаємодіють в певній галузі для досягнення спільної мети. Через залучення до такого утворення великої кількості учасників різних видів діяльності, але об'єднані спільною метою, є можливість забезпечити весь життєвий цикл окремо взятого продукту. Кластери можуть бути різних типів: агротуристичний, агропромисловий, деревообробний, освітній тощо.

Яскравим прикладом є проект Агротуристичний кластер «ГорбоГори», створений в 2017 році за ініціативи місцевих фермерів, в тому числі учасників-ветеранів, органів місцевої та обласної влади, наукових і навчальних установ на території 3 сільських рад Пустомитівського району (зараз, після виборів, Семенівської сільської ради та Солонківської ОТГ).

Наближеність території кластеру до обласного центру, наявність природно-кліматичних, аграрного і людських ресурсів дозволяє розвивати виробництво органічної сільськогосподарської продукції, надавати рекреаційні, агротуристичні послуги, відновлювати автентичні види ремісництва.

Для розвитку кластеру необхідні певні інфраструктурні об'єкти та інституційна підтримка. З цією метою Львівською обласною державною адміністрацією, як ініціатором, розроблено проект регіонального розвитку «Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури агротуристичного кластера «ГорбоГори». Цей проект став одним із переможців серед проектів регіонального розвитку та отримав відповідне фінансування за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу. Мета проекту - забезпечення сталого розвитку території названих громад через розбудову інфраструктури, маркетинг альтернативних видів сільського підприємництва та бізнесу в межах агротуристичного кластера. В рамках кластеру було створено Фестиваль та фермерський магазин, у якому можна придбати продукцію місцевих фермерів. Також відбуваються цікаві майстер-класи із валяння вовни, різьблення по дереву, видування скла, плетіння пшеничного перевесла тощо. Такі впровадження допомагають підтримати та активізувати розвиток альтернативних форм сільського підприємництва, збільшити місцевий валовий продукт, отримати додатковий дохід від обслуговування туристів і відпочиваючих, а також від продажу їм місцевих продуктів. Також це сприятиме збільшенню бюджетних надходжень, залученню інвестицій. Для Пустомитівського району такий підхід значить зменшення залежності від економіки Львова, скорочення маятникової міграції трудових потоків і створення умов для самодостатності.

Ще одним з інструментів, який може сприяти реалізації стратегічних планів громади, є створення **інформаційного хабу** як платформи для аграрного та сільського розвитку. Інформаційні хаби - це не лише місця зберігання та передачі даних, але й центри, де зустрічаються експертні знання та інноваційні ідеї. Розміщені в бібліотеках та навчальних закладах, вони надають доступ до

важливої інформації, настанов, навчання та практичних матеріалів у різних сферах.

Функції Інформаційних Хабів:

Доступ до Ключової Інформації: Центр надає доступ до актуальних даних, статистики, наукових досліджень, інформаційних бюлетенів та інших ресурсів, що сприяють прийняттю обґрунтованих рішень у сільському господарстві та аграрному розвитку.

Навчання та Розвиток: Хаби проводять навчання, семінари, воркшопи та тренінги для радників з аграрного та сільського розвитку, покращуючи їхні навички та компетенції.

Консультаційні Послуги: Радники та експерти з аграрного та сільського розвитку у громадах можуть надавати консультації та підтримку на базі цих хабів, ділитися досвідом та розробляти стратегії для сільських громад.

Переваги Інформаційних Хабів:

Об'єднання Знань та Досвіду: Об'єднання джерел інформації сприяє утворенню спільного багатства знань та досвіду, що збагачує розвиток галузі.

Збільшення Доступності: Ці хаби покликані забезпечити універсальний доступ до ресурсів та можливостей, зменшуючи відстань між знанням та його використанням.

Стимулювання Інновацій: Відкритий доступ до інформації та експертного досвіду сприяє з'явленню нових ідей та інноваційних рішень у сільській галузі.

Одним з дієвих інструментів розвитку є **міжмуніципальне співробітництво** – це механізм місцевого розвитку та фінансування, який ґрунтується на співпраці між територіальними громадами, спрямованій на забезпечення їх сталого розвитку завдяки об'єднанню ресурсів різних муніципалітетів. Цей механізм дедалі частіше застосовується, оскільки дає змогу об'єднувати зусилля різних суб'єктів місцевого самоврядування для розв'язання проблем місцевого розвитку, що виходять за межі повноважень та спроможностей окремого муніципалітету.

Міжмуніципальне співробітництво може бути реалізоване у різних формах. [Законом України «Про співробітництво територіальних громад»¹⁹](#) передбачаються такі його форми: 1) делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів; 2) реалізації спільних проектів; 3) спільного фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів; 4) утворення суб'єктами співробітництва спільних

комунальних підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів; 5) утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління.

Залучення зазначених вище інструментів матиме безпосередній вплив на стимулювання/посилення реалізації місцевих ініціатив. Прикладом може слугувати інструмент для розвитку сільських місцевостей, поширений у Європейському Союзі, а саме – **ініціатива (програма) LEADER**, метою якої є підтримка місцевого економічного розвитку та підвищення потенціалу сільських місцевостей, ґрунтуючись на використанні місцевих ресурсів.

LEADER – аббревіатура з французької, яка означає «зв'язок між діями у розвиток сільської економіки». Перша програма LEADER була запущена у країнах-членах Європейського Союзу у 1991 році. Завдяки її ефективності та популярності у сільських місцевостях, LEADER продовжував розширюватись географічно. З 2013 року підхід LEADER застосовується не тільки в селах, а й у містах, і називається місцевий розвиток під керівництвом спільноти (CLLD). Основними учасниками всіх місцевих ініціатив LEADER/CLLD є так звані Місцеві Ініціативні Групи (МІГ), які представляють демократичні локальні партнерства. Членами МІГ є організації, установи, місцеві лідери, тобто – представники державного, підприємницького та цивільного секторів, які спільно управляють місцевими процесами розвитку.

Підхід LEADER|CLLD базується на різноманітних методах управління, які об'єднують три складові - *місцеву територію, партнерство та стратегію розвитку*, вписуючись у загальний підхід. Територія виступає фундаментом для формування місцевого партнерства та стратегії, створюючи позитивне уявлення про потенціал, який може бути підсилено активним злиттям інтересів місцевих учасників. Згідно з принципом "територіального підходу", програмне фінансування орієнтоване на пріоритети території в цілому, а не на окремі проекти чи їх групи (на відміну від "проектного підходу"). Зазвичай територія включає невелику, однорідну, суспільно та функціонально об'єднану зону, що часто характеризується спільними традиціями, місцевою ідентичністю, почуттям належності та спільними потребами і очікуваннями. Існування такої концентрації на території дозволяє місцевим партнерам спільно визначати та розв'язувати місцеві сильні та слабкі сторони, проблеми та можливості, використовуючи внутрішні потенціали та ресурси території. Обрана територія повинна мати достатню згоду та критичну масу ресурсів у сферах людського, фінансового та економічного потенціалу для підтримки життєздатної стратегії місцевого розвитку. Територія має мати чітко визначені географічні межі, проте принцип LEADER полягає в тому, що вони не обов'язково мають відповідати адміністративним кордонам, але можуть відображати функціональні зв'язки. Територія також повинна відповідати критеріям чисельності населення, що впливають з принципів LEADER, а межі території можуть бути переглянуті у процесі розвитку стратегії та партнерства залежно від пріоритетів розвитку та учасників.

Елементами LEADER є:

- Місцеві ініціативні групи (представники громадських і приватних місцевих соціально –економічних інтересів)
- Інтегровані стратегії місцевого розвитку
- Чітко визначені території

LEADER – базується на принципах партнерства.

Місцеві партнерства для розвитку територій працюють за допомогою спеціального та структурованого механізму управління, який називається **місцевою групою дій** - Local Action Group (LAG). Важливі принципи формування LAG закріплені у Регламентах ЄС.

Що ж таке LAG? Це місцева група дій, яка об'єднує представників організацій державного, приватного і громадянського секторів, яким делеговані повноваження з розробки та впровадження стратегії. Завдяки узгодженій Стратегії місцевого розвитку, LAG може вирішувати важливі місцеві пріоритети локальним, інноваційним способом та з активною участю учасників.

Завданням LAG є формування та реалізація стратегій розвитку сільських поселень, ухвалення рішень щодо розподілу власних фінансових ресурсів і управління ними. (Джерело: <https://dse.org.ua/archiv/29/6.pdf>)

Приклади LAG в Україні: ГО «Фонд розвитку територіальної громади села Агрономічного»; Благодійний фонд соціального розвитку села Плоске «Надія»

1.3. Фінансові ресурси для сприяння розвитку територіальних громад.

Не менш важливим для успішної реалізації стратегічних задумів у громадах є й вибір відповідних механізмів, а також їх фінансове забезпечення. У сучасному світі використовується різноманітний асортимент механізмів фінансування місцевого розвитку. Водночас кожна територіальна громада має свій унікальний набір можливостей та проблем, що вимагає індивідуального підходу до обрання механізмів фінансування власного розвитку.

Стратегічне планування свого розвитку громади здійснюють на основі таких прогнозованих фінансових ресурсах:

- використання власних доходів бюджету;
- використання коштів ДФРР на проекти розвитку;
- використання коштів державної субвенції на розвиток інфраструктури ТГ;
- залучення коштів міжнародної технічної допомоги (МТД).

Власні доходи включають:

- Суми, що відраховуються від загальнодержавних податків і зборів, таких як податок на доходи фізичних осіб (який становить найбільшу частину всіх доходів територіальної громади), акцизи, рентні платежі тощо.
- Отримання від місцевих податків і зборів, таких як податок на майно, що включає оподаткування нерухомості, оплата за землю (земельний податок і орендна плата за користування земельними ділянками), податок на автомобілі; єдиний податок, оплата за паркування транспортних засобів та туристичний збір.
- Інші види надходжень, такі як штрафи, кошти від продажу комунального майна, гранти та інші джерела.

Другу частину доходів територіальних громад становлять кошти, які безпосередньо і безоплатно передаються їм з державного бюджету у вигляді дотацій і субвенцій.

Власні кошти громада може використовувати як на розвиток інфраструктури та соціальні програми, так і на підтримку підприємницьких ініціатив місцевого населення шляхом розробки та затвердження місцевих програм підтримки стратегічно важливих секторів економіки.

Незалежно від рівня спроможності громади, існують питання, які складно вирішити виключно за рахунок місцевого бюджету. Це може стосуватися придбання нового обладнання, реконструкції чи будівництва приміщень для ЦНАП, реставрації культурних об'єктів для їх подальшої інтеграції в сучасне життя тощо. Реальність показує, що деякі питання, важливі для місцевості, часто вирішуються за допомогою інших ресурсів, оскільки обсяги бюджету громади можуть бути обмеженими. У багатьох країнах місцеві органи влади активно шукають додаткові джерела фінансування через співпрацю з різноманітними фондами, грантовими програмами та розвивають інші шляхи для повернення ресурсів. Отже, у зв'язку з обмеженістю бюджетних коштів, навіть найбільш розвинені громади України повинні активно шукати альтернативні джерела фінансування та сприяти залученню ресурсів для розв'язання місцевих питань.

У процесі визначення місцевої стратегії залучення додаткових коштів до територіальних громад та вибору й впровадження відповідних бюджетних і інвестиційних механізмів та інструментів, органи місцевого самоврядування повинні обов'язково проводити публічні консультації.

Розвиток місцевої економіки залежить від поєднання державного та приватного фінансування, яке може поступати як з внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансових ресурсів. У багатьох муніципалітетах обсяг податкової бази не завжди забезпечує достатній рівень фінансування для подолання економічних труднощів та забезпечення розвитку місцевої економіки. Таким чином, коли муніципалітети визначають свої цілі щодо зростання місцевої економіки, вони спираються на додаткові джерела фінансування. Фінансові передачі від центрального уряду постійно піддаються ризику перегляду чи скорочення. У

цьому контексті грантові ресурси стають важливим джерелом фінансування для розвитку місцевої економіки.

Міжнародна технічна допомога (МТД) являє собою ресурси та послуги, що надаються згідно з міжнародними угодами донорами на безоплатній та безповоротній основі для сприяння розвитку країни. МТД може приймати форму різноманітних ресурсів, таких як майнові активи, які визначені у програмах та проектах МТД, права на інтелектуальну власність, фінансові ресурси у національній чи іноземній валюті, а також інші ресурси, що не заборонені законодавством. Через МТД можна отримати навіть складно доступні, а іноді й унікальні ресурси, такі як спеціалізоване обладнання, консультації від провідних експертів та інше.

Грантові програми являють собою сукупність фінансових ресурсів, які безповоротно надаються отримувачам для реалізації соціальних проектів, благодійних програм, проведення наукових досліджень, освіти або підвищення кваліфікації та інших суспільно корисних цілей з подальшим звітним етапом стосовно їх використання на визначені цілі. Так само як і міжнародна технічна допомога, гранти можуть бути надані у формі майнових активів, послуг або фінансових ресурсів. Детальну інформацію можна отримати на інформаційному ресурсі Гурт за посиланням <https://www.gurt.org.ua/news/grants/>²⁰.

Дієвими механізмами підтримки бізнесу, зокрема аграрного, є різноманітні програми, які фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів. Вдале поєднання фінансування заходів з підтримки агропромислового виробництва за рахунок різних джерел дозволяє збільшити надходження до місцевих бюджетів, призупинити міграційні процеси та надати можливість місцевому населенню на сільських територіях отримувати місця прикладання праці на території проживання.

Так, Мінагрополітики щороку затверджує низку програм, які мають на меті стимулювати як виробництво сільськогосподарської продукції, так і її переробку.

Детальна інформація щодо таких програм розміщена на сайті відомства за посиланням <https://minagro.gov.ua/>²¹.

Крім цього, обласні державні адміністрації затверджують власні програми підтримки розвитку сільського господарства, які своїми заходами доповнюють загальнодержавні програми та створюють ефект синергії при їх застосуванні.

До прикладу, Львівська ОДА впровадила комплексну програму підтримки та розвитку сільського господарства у Львівській області на 2021-2025 роки, оновлена програма має 5 напрямів підтримки, серед яких:

Компенсація відсотків (комісії) за супроводження договорів, фінансового лізингу.

Надання поворотної фінансової допомоги:

- пільгові кредити на реалізацію бізнес – планів у галузі сільського господарства;

- пільгові кредити на реалізацію бізнес – планів із створення (придбання) об'єктів для зберігання, заморозки, переробки та передпродажної підготовки с/г продукції;

У галузі рослинництва:

- компенсація вартості високо репродуктивного насіння овочів та окремих зернових та зернобобових культур;

У галузі тваринництва:

- дотація за приріст поголів'я корів за рахунок власного відтворення, або придбання;

У сфері органічного виробництва:

- бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних сертифікованих угідь.

Одночасно, окремі територіальні громади також затверджують аналогічні програми, але виходячи з потреб локального бізнесу та урахуванням особливостей території.

Приклад місцевої програми:

«Ягідний рай» в місті Дунаївці Хмельницької області служить відмінним прикладом успішної кооперації, яка стала стимулом для розвитку самозайнятості та сприяла об'єднанню сільського населення громади. За темою «Згуртованість громади», цей проект отримав високий ступінь визнання, що свідчить про його ефективний внесок у протидію втраті кадрів в Україні.

У 2019 році 43 місцевих жителів заснували кооператив «Ягідний рай», спрямовуючи свої зусилля на вирощування сучасними технологіями малини, ожини та полуниці. Місцева громада виділила їм 9 гектарів комунальної землі на 15 років за мінімальною 8-відсотковою ставкою. Засобами банківського кредиту вони придбали грядкоутворювач і автомобіль. Партнери з місцевого фермерського господарства надали допомогу у вигляді саджанців, добрив, плівки та агроволокна. Перший врожай склав 3 тони, а цьогорічний вже досяг 10 тонн ягід.

Впродовж існування «Ягідного раю» жоден учасник не залишив кооператив і не виїхав за кордон. Завдяки підтримці місцевої громади, малий бізнес продовжує розширюватися, і вже розглядається придбання холодильного обладнання та встановлення станції для заморожування та подальшої переробки ягід.

При формуванні будь-яких програм підтримки суб'єктів господарської діяльності потрібно обов'язково звертати увагу на те, що вони мають сприяти використанню екологічно чистих технологій у виробництві, збільшенню використання відновлюваних джерел енергії та зменшенню споживання природних ресурсів.

Якщо говорити про сільськогосподарське виробництво, то слід зважати на наступне.

Ефективне використання земель та ресурсів

- Впровадження програм сільського господарства, спрямованих на використання екологічно чистих методів обробітку землі та зменшення використання хімічних добрив.
- Сприяння фермерам у використанні методів, спрямованих на підвищення родючості ґрунту та збереження різноманіття рослин.

Збереження водних ресурсів

- Розвиток програм для моніторингу та контролю за станом водних ресурсів.
- Стимулювання проектів, спрямованих на зменшення забруднення водних джерел внаслідок господарської діяльності.

Стимулювання інновацій та новітніх технологій

- Підтримка програм та проектів, спрямованих на впровадження новітніх екологічних технологій у виробництві та сільському господарстві.
- Фінансова підтримка ініціатив, спрямованих на розвиток та впровадження технологій з використання вторинних ресурсів.

Ці програми сприятимуть зменшенню негативного впливу промислових об'єктів та господарства на природу та екосистему, сприяючи створенню більш екологічно стійких громад та забезпеченню більш здорового оточуючого середовища.

В даному контексті слід враховувати обмеження та можливості, які визначені документами просторового планування громади та регіону. А також здійснювати стратегічну екологічну оцінку відповідно до вимог [Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»²²](#).

1.4. Управлінська складова у формуванні місцевих стратегій – як побудувати комунікацію між бізнесом та ОМС.

Відкрите управління є однією з ключових принципів демократичного суспільства. Органи місцевого самоврядування докладають зусилля для забезпечення прозорості та доступності у своїй діяльності, що в умовах воєнного стану ускладнює процеси. Саме існування правового режиму воєнного стану не є причиною для припинення усіх ініціатив відкритого управління, які поступово зближують органи місцевого самоврядування із мешканцями. Принципи чесності, доступності, обліку, а також застосування сучасних технологій та інновацій є основоположними, роблячи життя в територіальних громадах більш комфортним. Розмір або кількість населення не має значення - відкрите управління є філософією прийняття рішень разом із громадянами і для громадян.

Відкрите самоврядування базується на 4 принципах:

прозорості: інформація про діяльність є відкритою, всеосяжною, своєчасною, вільно доступною для громадськості, і такою, що відповідає основним стандартам відкритих даних;

участі: громадяни не просто залучаються до участі в обговореннях, але їх думка враховується при прийнятті рішень;

підзвітності: у ОМС є дієві правила, норми і механізми для обґрунтування своїх дій, реагування на критику, а також відповідальності у разі їх порушень;

застосування технологій та інновацій для прозорості та підзвітності: полягає у важливості надання мешканцям відкритого доступу до технологій, розширення можливостей використання технологій та інновацій.

Відкрите урядування тісно пов'язане з оприлюдненням даних бюджету, проектів та рішень ради і виконавчих органів. Громадськість повинна мати доступ до даних, процесів і прийняття рішень. Ці процеси регулюються наступними нормативно-правовими актами.

Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачає ряд інструментів для залучення мешканців, таких як місцеві референдуми, місцеві ініціативи, загальні збори громадян, громадські слухання та створення органів самоорганізації населення. Згідно із [Законом України "Про звернення громадян"](#)²³ надається можливість подавати звернення та електронні петиції. Питання, пов'язані із запитами на доступ до публічної інформації, регулюються [Законом України "Про доступ до публічної інформації"](#)²⁴.

Інші інструменти, такі як громадський бюджет, електронні опитування та консультації, "відкрите місто" і подібні, хоча не закріплені на законодавчому рівні - детально врегульовані місцевими нормативно-правовими актами. У ситуації воєнного стану використання цих інструментів повинно бути переглянуто з урахуванням питань безпеки та реальної спроможності.

Згідно з Планом заходів до 2024 року щодо втілення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 р. № 160-р, одним з ключових заходів є забезпечення ефективних процедур громадської участі у формуванні та реалізації державної політики на національному та регіональному рівні, а також у вирішенні питань місцевого значення.

В цьому документі вперше на рівні законодавства визначено захід, спрямований на реалізацію проектів створення ресурсних центрів, хабів та інших інфраструктурних об'єктів для полегшення доступу інститутів громадянського суспільства до навчання, комунікації, мережування, обміну ресурсами та взаємодії з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

В цьому контексті варто акцентувати увагу на тому, що у громаді має бути комунікаційний план, який би передбачав створення галузевих громадських рад, а також визначав би періодичність проведення зустрічей з певними категоріями як населення, так і бізнесу.

Також має бути налагоджено постійний діалог з відповідними структурними підрозділами ОДА, участь у нарадах, засіданнях з обговорення перспектив та планів тощо.

Одночасно важливими у процесах впливу на розвиток громад є діючі громадські об'єднання, які сприяють ОМС, а також інші галузеві асоціації, з якими потрібно бути у постійному діалозі.

Отже, стратегічне планування у громадах, з особливим акцентом на підтримку аграрного бізнесу, може суттєво вплинути на розвиток території наступними способами.

Визначення пріоритетів і цілей: це допомагає визначити, які проекти та ініціативи сприятимуть росту сільського господарства та розширенню аграрного бізнесу.

Такий підхід допомагає громаді зосередити свої зусилля на конкретних завданнях і ресурсах, які сприяють розвитку сільського господарства та підвищенню прибутковості аграрного бізнесу в рамках локального розвитку.

Мобілізація ресурсів: допомагає ідентифікувати необхідні ресурси для підтримки аграрного сектору, включаючи фінансування, інфраструктуру та інновації. Це може включати розвиток сільських інфраструктурних об'єктів, забезпечення доступу до кредитів і підтримки розвитку сімейних фермерських господарств, ремісничих виробників, а також навчання та розвиток сільських фермерів.

До прикладу, громада вирішує покращити дороги та розвивати сільські інфраструктурні об'єкти, які допоможуть фермерам легше доставляти свої сільськогосподарські продукти до ринків та переробних підприємств.

Громада спільно з місцевими банками, донорами, холдингами та фінансовими установами створює програми, що надають сільським сімейним господарствам доступ до кредитів на придбання необхідного обладнання та насіння.

Громада організовує тренінги та навчальні курси для сільських фермерів з впровадження сучасних методів сільського господарства та ефективного управління господарствами.

Такі підходи допомагають сприяти розвитку сільського господарства у громаді, підвищувати прибутковість фермерських господарств та сприяють покращенню життя мешканців громади.

Партнерство та співпраця: сприяє створенню партнерства та співпраці між громадами, місцевими підприємствами та громадськими організаціями. Це дозволяє об'єднати зусилля для спільного розв'язання проблем та реалізації проектів у сфері аграрного бізнесу.

Забезпечення сталості та сталого розвитку: допомагає забезпечити сталість та сталий розвиток аграрного сектору, враховуючи екологічні аспекти

та соціальні питання. Це сприяє створенню сталого доходу для сільських господарств та забезпеченню життєздатності громад.

Моніторинг та оцінка: передбачає систему відстеження виконання планів. Це допомагає вчасно виявляти проблеми та коригувати заходи для досягнення поставлених цілей у розвитку аграрного сектору.

Таким чином, стратегічне планування у громадах з акцентом на аграрний сектор є важливим інструментом для створення сприятливих умов для розвитку сільського господарства та підтримки аграрного бізнесу. Воно сприяє більш інтегрованому та раціональному підходу до розвитку території та сприяє підвищенню якості життя сільського населення.

У межах територіальних громад повинна мати місце реалізація проектів розвитку, які фінансуються як з державних, так і місцевих бюджетів. Ці проекти мають відповідати пріоритетам, що визначені у стратегічних та програмних документах соціально-економічного розвитку територіальної громади.

2. ЧОМУ ВАЖЛИВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ. ЩО МОЖУТЬ ОМС

2.1. Вплив аграрного бізнесу на розвиток локальної економіки

Будь-яка підприємницька діяльність базується на принципах економічної свободи, самостійності, ризиковості та добросовісної конкуренції. Цей вид діяльності має на меті отримання прибутку.

Підприємництво на сільських територіях та агробізнес зокрема мають велике значення з кількох причин:

Створення робочих місць: Розвиток підприємництва на сільських територіях сприяє створенню нових робочих місць, що є важливим для місцевого населення та зменшення економічної міграції до міст.

Економічний розвиток: Підприємництво у сільських районах сприяє економічному розвитку, забезпечуючи додаткові доходи місцевій громаді та покращуючи її економічну стійкість.

Розвиток інфраструктури: Підприємницька активність може стимулювати розвиток інфраструктури на сільських територіях, зокрема, шляхом поліпшення доріг, комунікацій, та інших послуг, що може зробити ці регіони більш привабливими для життя та бізнесу.

Збереження та розвиток культури: Підприємництво може сприяти збереженню та розвитку традицій, культури та ремесел, що є важливим для ідентичності та спадщини сільських громад.

Зменшення економічного нерівності: Розвиток підприємництва в сільських областях може допомогти зменшити економічні різниці між міськими

та сільськими регіонами, сприяючи більш рівному розподілу економічних можливостей.

Стимулювання інновацій та розвиток нових ідей: Створення підприємницької активності у сільських районах може стимулювати інновації, розвиток нових ідей та технологій, що може покращити якість життя на селі та сприяти його сталому розвитку.

Стимулювання розвитку підприємництва в територіальній громаді може бути організоване шляхом підтримки впровадження різноманітних ініціатив та створення сприятливого бізнес-середовища шляхом забезпечення належної інфраструктури (що включає у себе доступ до комунікацій, транспорту, енергетики, водопостачання), організації проведення навчань як діючих підприємців, так і тих осіб, які виявили бажання створити власну справу; стимулювання місцевого попиту через підтримку локальних підприємств та виробництва, залучення туристів тощо.

До прикладу, стимулювання *розвитку аграрного та сільського зеленого туризму*, диверсифікація господарської діяльності, створення агротуристичних підприємств дозволяє виробникам сільськогосподарської продукції не лише пропонувати унікальні послуги та харчові продукти для туристів, але й стимулює розвиток інфраструктури, відновлення історичних об'єктів, створення нових робочих місць, а також сприяє виробництву, реалізації та популяризації локальних продуктів харчування.

Організація сімейних фермерських господарств: підтримка створення сімейних фермерських господарств може слугувати ефективним інструментом для розвитку локальної економіки. Такі суб'єкти господарювання забезпечують зайнятість, можуть створювати робочі місця на місцевому рівні, сприяють вирощуванню якісної місцевої продукції, а також зменшують залежність від імпорту. Сімейні фермерські господарства, як правило, спеціалізуються на виробництві трудомісткої сільськогосподарської продукції як у галузі тваринництва, так і у галузі рослинництва. Зокрема, розводять худобу, вирощують худобу та птицю, равликів, займають значну питому вагу у вирощуванні овочевої та плодово-ягідної продукції тощо. Здебільшого, їхні види діяльності обмежуються базовим виробництвом та реалізацією сировини.

Розвиток сільськогосподарської кооперації: може суттєво покращити ефективність та конкурентоспроможність різних галузей господарювання. Спільні зусилля та взаємодія між підприємствами чи сімейними господарствами можуть призвести до багатьох переваг. Серед можливих напрямків розвитку кооперації можна виділити об'єднання ресурсів для спільних закупівель сировини, спільну реалізацію продукції, спільні маркетингові кампанії та спільні програми досліджень і розвитку. Цей підхід сприяє створенню ефективних економічних систем, де різні суб'єкти можуть взаємодіяти для досягнення спільних цілей. Кооперація може також сприяти збільшенню рівня інновацій, обміну досвідом та впровадженню передових технологій.

Розвиток виробництва ремісничих харчових продуктів: з часів розпаду радянського союзу Україна отримала у спадок і радянське законодавство, яке не дозволяло особистому селянському господарству або сільському домогосподарству переробляти продукцію в себе на подвір'ї, а можна було виробляти лише сировину без переробки з її подальшою реалізацією на сільськогосподарських ринках з контролем державного ветеринарного лікаря.

Нещодавно спрощені вимоги до ремісничого виробника відкрили нові можливості для малих виробників, у тому числі й сімейних фермерських господарств, у сфері переробки. Зменшення бюрократичних обмежень полегшує запуск власних майстерень та малих підприємств, що сприяє створенню додаткових джерел прибутку та розвитку сільських територій, пом'якшення для переробників, що зазначено в [Законі України № 771/97-ВР від 26.10.2023р. «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»](#)²⁵. Важливою перевагою цих змін є можливість ремісничих переробників вивести свої унікальні продукти на локальні ринки та прилавки супермаркетів. Однак це передбачає, що ремісничий виробник готовий відповідати вимогам ринку, які, як правило, вищі, ніж мінімальні стандарти, встановлені державою. Ця можливість є важливим кроком у розвитку малого підприємництва, розширенні їх аудиторії охоплення та сприянні популяризації української ремісничої продукції зокрема локальному виробництву.

Для того, щоб стимулювати підприємницькі ініціативи на власних територіях, органи місцевого самоврядування можуть долучитися до нової форми підтримки малих бізнесів – створення бізнес-інкубаторів, які допомагають розвивати малі компанії, що тільки починають свою роботу. Ці інкубатори допомагають компаніям отримати потрібні знання та навички, щоб самостійно і успішно працювати на ринку.

Окрім цього, бізнес-інкубатори сприяють розвитку регіональної економіки, об'єднуючи інтереси малих бізнесів, навчальних закладів та урядових органів.

Сучасні знання про те, як підтримати малі компанії та їхній розвиток, можна організувати у важливі групи. Це допомагає зорієнтуватися у майбутньому розвитку економіки.

Ці знання вивчають та адаптують під національні та регіональні економічні умови. Для того, щоб створити сприятливе інвестиційне середовище та залучати інновації для підтримки місцевих підприємств, кожна держава створює групи переваг, включаючи: плани та проекти залучення інвестицій та інновацій; підтримку бізнесу через різні програми; стимулювання бізнесу за допомогою пільг, наукової підтримки та іншого; організацію підтримки бізнесу на місцях; способи використання інноваційних ідей та проектів.

Програми бізнес інкубаторів мають відповідати таким цілям:

- Підтримка діючого бізнесу
- Сприяння розвитку підприємництва

- Залучення нового бізнесу та інвестицій
- Розвиток людського капіталу.

Розглянемо декілька підходів.

Перший підхід - відтворювальний.

Регіональні господарські комплекси та малий бізнес складаються з кроків у виробництві, обміні, розподілі, та використанні продуктів та послуг. Кожен крок цього процесу дозволяє дивитися на бізнес як на цілісну систему. Важливо створити умови для повного циклу виробництва та послуг, які відповідають не лише потребам регіональних та національних ринків, але й світових. Наприклад, підтримка програм з переробки сільськогосподарської продукції може допомогти замінити експорт продуктів з глибокою переробкою на виробництво високоякісних національних продуктів, конкурентних зі світовими брендами.

Уявіть сільську територіальну громаду, де сільське господарство є основним джерелом доходу. Відтворювальний підхід означає розвиток усього циклу виробництва сільськогосподарської продукції: від сільського господарства до обробки, розподілу та продажу продукції. Такий підхід орієнтований на створення умов для того, щоб громада могла виробляти та переробляти продукцію з мінімальним втручанням зовнішніх ресурсів, забезпечуючи утримання цілого циклу виробництва в межах території.

Другий підхід - інфраструктурний.

Цей підхід спрямований на створення умов, які стимулюють успішну підприємницьку діяльність через розвиток інфраструктури. Інкубація націлена на організацію та підтримку компаній у різних сферах - від інформаційної до виробничої та транспортної, з метою задоволення певних потреб у різних регіонах.

Цільові програми підтримки та інкубації підприємств інфраструктурного забезпечення АПК в регіонах - елеваторів, зернохосовищ, сервісних центрів з обслуговування сільськогосподарської техніки, сприятимуть збереженню врожаю, продажу в умовах максимального попиту та сприятливих цін.

Для інфраструктурного підходу в територіальній громаді можуть розглядатися питання розвитку інфраструктури в цілому. Це може включати створення та розвиток інфраструктури для обслуговування сільськогосподарських компаній, такі як склади для зберігання продукції, дороги для транспортування, підтримка логістичних центрів тощо. Цей підхід орієнтований на забезпечення умов для розвитку різних компаній та послуг, які сприятимуть загальному економічному розвитку громади.

У територіальних громадах є приміщення, які не використовуються або занедбані. Один зі шляхів зробити їх корисними для громади - це створення центру для збору овочевої продукції від місцевих жителів. Наприклад, комунальне підприємство може почати роздавати однаково розсаду мешканцям для вирощування плодоовочевої групи, а фахівці з сільського господарства

допомагатимуть контролювати вирощування в тому числі внесення добрив, контроль за пестицидами. Після збору врожаю його буде контролювати на всіх етапах в заготівельному центрі. Центр повинен мати необхідні умови для зберігання та фасування, можливо навіть мийку овочів та пакування. Окрім того, мала лабораторія для контролю якості продукції може бути корисною при вхідному контролі приймання сировини. Такий центр може забезпечити потреби громад плодово-овочевою групою, та надлишки реалізовувати в район або область як єдину партію продукції. Це дозволить поліпшити якість продукції та сприятиме удосконаленню методів роботи місцевих фермерів для підвищення їх ефективності.

Третій підхід - проблемний.

Це процес, який використовується для розв'язання проблем та конфліктів у регіонах. Він полягає у створенні плану дій та використанні спеціальних інструментів, щоб усунути нерівності в розвитку різних секторів бізнесу. В цих планах враховують різні проблеми, такі як недоліки, дисбаланс у зростанні, проблеми у співіснуванні різних видів бізнесу та інші ситуації, які потребують визначення, обговорення та оцінки.

Розв'язання проблем бізнесу в регіоні за допомогою інкубації може включати різні типи конфліктів: проблеми, які виникають в регіоні, в окремих галузях, на національному та глобальному рівнях. Щоб правильно розв'язувати ці проблеми, потрібно об'єктивно визначити їх, зрозуміти, наскільки вони важливі та визначити строк для прийняття рішень. Для цього потрібно використовувати різні управлінські ресурси, такі як інформація, експертні дослідження, аналіз проблем і моніторинг їх розв'язання.

Спільне розв'язання питань інфраструктури для реалізації сільськогосподарської продукції може включати об'єднання зусиль між територіальними громадами. Наприклад, об'єднані громади можуть розглядати питання будівництва спільного ринку або розвитку доріг, що сприятимуть зручній та ефективній торгівлі продукцією фермерів між громадами. Це може включати утворення спільного фонду для фінансування та будівництва ринку, який обслуговуватиме кілька сільських громад разом, або ж спільне планування та фінансування доріг, які полегшать транспортування та збут продукції в межах кількох сільських територій. Таке спільне розв'язання питань може покращити доступ та збут сільськогосподарської продукції, сприяючи ефективнішій та більш успішній торгівлі між громадами.

2.2. Роль громади у маркетингових стратегіях

Війна росії проти України призвела до серйозних збитків у нашій країні. Проте, під час відновлення України, територіальні громади стають ключовими фігурантами. Зараз регіони активно борються за зростання та поліпшення якості життя свого населення. Для знаходження нових можливостей розвитку, їм постійно потрібно залучати інвесторів, нових жителів, туристів, і мати можливості створення позитивного іміджу території. Репутація громад, яка

сприймається внутрішньо та закордоном, є основою для успішного просування території, підвищення привабливості місцевих товарів і послуг на ринках. Це допомагає регіонам привертати увагу, допомагати при створенні сприятливого інвестиційного клімату регіональної економіки, а також розвитку спеціальних відносини між центром та територією.

Для успішного просування продукції, виробленої локальними виробниками, громада може сприяти як маркетингу такої продукції, так і маркетингу власної території.

Маркетинг – це процес планування та втілення в життя концепції, цінової політики, просування та розповсюдження ідей, товарів та послуг за допомогою обміну з метою взаємного задоволення цілей індивіда та організації.

Маркетинг території – сукупність дій з просування бренду, спрямованих на донесення цінностей, меседжів бренду до аудиторій, на досягнення цілей розвитку території.

Територіальна громада може допомагати в маркетингу та продажах, виконуючи такі дії:

Створення позитивного іміджу: Громада може активно сприяти формуванню позитивного враження про територію. Це може включати рекламу унікальних особливостей та переваг області, її туристичних атракцій, історії та культурних цінностей.

Розвиток інфраструктури: Покращення інфраструктури, такої як дороги, транспорт, туристичні об'єкти, створення зручних умов для підприємств та жителів, сприяє збільшенню привабливості регіону для бізнесу та відвідування туристів.

Підтримка місцевих підприємств: Сприяння розвитку та просування місцевих підприємств, надання доступу до маркетингових інструментів, консультації щодо стратегій продажу та розвитку бізнесу.

Формування маркетингових стратегій: Разом з місцевими бізнесами громада може розробляти маркетингові стратегії для просування місцевих товарів та послуг на ринку, а також стимулювати їх реалізацію.

Співпраця та партнерство: Залучення та розвиток партнерства з іншими територіями для спільних маркетингових та продажних ініціатив, що може сприяти розширенню ринків збуту.

Ці дії можуть значно підвищити конкурентоспроможність та ефективність продажів місцевих товарів та послуг, привернути увагу нових інвесторів та сприяти розвитку економіки громади.

Для досягнення цілей бажано розробити **маркетингову стратегію** – загальний план дій на шляху до поставленої мети. Стратегія через досягнення

глобальних цілей визначає вектори руху, пріоритет. Цей процес потребує співпраці мешканців, бізнесу та влади. Маркетинговий план, своєю чергою, – сукупність конкретних операційних цілей та тактичних дій для їх досягнення, алгоритми та терміни виконання конкретних задач.

Отже, громада відіграє важливу роль у стимулюванні розвитку та підтримці місцевих підприємств через активну участь у формуванні та реалізації маркетингових стратегій, сприяючи створенню високоякісних та конкурентоздатних продуктів на місцевому ринку.

2.3 Взаємодія між бізнесом та громадою у процесі продажів

Громада може відігравати ключову роль у партнерстві з підприємствами для покращення процесу продажу продукції або послуг. Тут наведено кілька способів, які відображають, як співпраця між громадою та бізнесом сприяє у покращенні продажів.

Організація місцевих ярмарків та заходів. Громада спільно з місцевими підприємствами може організувати ярмарки, фестивалі або інші культурні події, де підприємства можуть демонструвати та просувати свої продукти. Це стимулює інтерес споживачів до місцевих товарів та послуг.

Розвиток лояльності споживачів. Активна співпраця з громадою дозволяє підприємствам встановити зв'язок з клієнтами через спільні заходи. Наприклад, проведення благодійних акцій або участь у місцевих заходах створює позитивне враження про бізнес серед споживачів.

Розуміння потреб ринку. Взаємодія з громадою дозволяє підприємствам отримувати зворотний зв'язок щодо їхніх продуктів або послуг. Наприклад, організація зустрічей із споживачами чи опитування для отримання їхніх думок допомагає у вдосконаленні асортименту та відповіді на потреби ринку.

Громада виступає важливим партнером, що сприяє розвитку бізнесу через створення платформ для просування та продажів місцевої продукції. Такою платформою може бути Магазин локальної продукції, або спільний бренд як ідентифікація продукції що виготовлена в громаді.

Розробка маркетингової стратегії щодо споживання локальної продукції створеної в самій громаді, має величезне значення для місцевої економіки:

- a) **Збільшення обсягів продажів:** Якщо місцеві споживачі купують товари та послуги, які виробляються в громаді, це збільшує обсяги продажів для місцевих підприємств. Це може призвести до зростання прибутку та створення нових робочих місць.
- b) **Залежність від імпорту:** Підтримка місцевих продуктів допомагає зменшити залежність від імпорту та іноземних товарів. Це важливо для забезпечення стабільності та безпеки постачань в місцевій економіці.
- c) **Розвиток підприємництва:** Збільшення попиту на місцеву продукцію стимулює розвиток підприємництва в громаді. Нові підприємства можуть з'явитися, а існуючі можуть розширювати свою діяльність.

- d) **Збереження робочих місць:** Купуючи місцеві товари та послуги, споживачі допомагають зберегти робочі місця в громаді. Це особливо важливо для розвитку стійких економічних умов.
- e) **Стимулювання інновацій:** Попит на місцеву продукцію спонукає підприємства до інновацій та вдосконалення своїх товарів і послуг. Це може призвести до розробки нових технологій та методів виробництва.

Отже, підтримка громади щодо залучення споживачів до закупівлі локальної продукції, створеної в громаді, сприяє економічному зростанню та стійкому розвитку місцевої господарської системи.

2.4 Заходи з просування місцевих продуктів.

Ініціативи співпраці громади та підприємств для розвитку маркетингових та продажних стратегій:

- a) **Місцевий фермерський ринок:** Громада та місцеві фермери можуть організувати спільний ринок, де фермери можуть прямо продавати свою свіжу продукцію споживачам. Цей ринок може включати регулярні ярмарки або тижні продуктів, що дозволяє фермерам продавати продукцію без посередників та підтримує розвиток місцевої економіки.
- b) **Спільні рекламні кампанії:** Громада та місцеві підприємства можуть запустити спільні рекламні кампанії для підтримки місцевих товарів та послуг. Ці кампанії можуть включати рекламні банери, спонсорські заходи або рекламні акції, спрямовані на привертання уваги споживачів до місцевої продукції, або туризму.
- c) **Програми лояльності:** Можливість розробити програми лояльності для стимулювання місцевих споживачів підтримувати місцеві товари та послуги. Наприклад, можуть бути впроваджені програми зі знижками або бонусами для мешканців громади.
- d) **Організація місцевих подій та фестивалів:** організація місцевих фестивалів та заходів, де підприємства можуть представляти свою продукцію або послуги. Ці заходи сприяють просуванню місцевих брендів та розвитку місцевого бізнесу.
- e) **Підтримка місцевих традицій та ремесел:** Громада спільно з підприємствами може підтримувати ремісничі майстерні, які виготовляють місцеві продукти. Це може охоплювати різноманітні продукти, від хендмейду до традиційних ремесел, створюючи унікальність місцевої продукції.

2.5. Ефективність партнерства бізнесу та громади

Важливим аспектом партнерства бізнесу та громади, включаючи оцінку ефективності такої співпраці, мають переваги для обох сторін за для подолання можливих труднощів та шляхів удосконалення цього партнерства.

Громадська підтримка в маркетингових та продажних ініціативах має велике значення для успіху підприємства. Співпраця з місцевою громадою може стати ключовим фактором розвитку бізнесу та стимулювання місцевого економічного зростання.

Не менш важливим у просуванні будь-якої харчової продукції є забезпечення її якості та безпечності. Існує кілька способів, які дозволяють залучати громаду до цього процесу.

Участь у контролі якості: Громада може брати участь у процесі контролю якості продукції у співпраці з місцевими виробниками. Спільна організація заходів за дотриманням державного законодавства з безпечності продукції шляхом визначення та затвердження якісних показників в місцеві стандарти та контролем за їх дотриманням.

Програми інформування та освіти: Громада може долучатися до програм інформування та освіти споживачів про якість та безпечність продукції, а також про стандарти та процеси перевірки. Це допомагає покупцям бути більш обізнаними та усвідомленими під час покупок.

Громада може проводити маркетингові програми щодо споживання власного виробництва за принципом свій до свого по своє, адже підтримка локального виробника це зміцнення економічної спроможності громади, створення робочих місць та поліпшення умов проживання в громаді.

Сприяння розвитку стандартів: Громада може допомогти встановленню та збереженню високих стандартів якості та безпеки. Це може включати підтримку розробки та впровадження стандартів, що відповідають потребам та вимогам споживачів.

Залучення громади до питань якості та безпеки продукції може сприяти підвищенню довіри споживачів, розвитку місцевих підприємств і створенню більш безпечних та високоякісних товарів та послуг.

Перелік основних нормативно-правових актів, що формують політику безпечності харчової промисловості:

- Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».
- Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів».
- Закон України «Про ветеринарну медицину».
- Закон України «Про безпечність та гігієну кормів».
- Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів».

- Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності».
- Наказ Мінагрополітики від 01.10.2012 № 590 «Про затвердження Вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпеністю харчових продуктів (НАССР)»
- [Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 жовтня 2022 року № 813 Гігієнічні Вимоги до виробництва та обігу харчових продуктів тваринного походження.](#)

2.6. Крафтове або ремісниче виробництво: визначення та алгоритм дій

Ремісничий харчовий продукт - ремісничий харчовий продукт - харчовий продукт тваринного походження, що має основний інгредієнт, для якого Україна є країною походження, виробляється тільки на одній потужності за власною унікальною рецептурою та/або технологією оператора ринку в обсязі не більше 1000 кілограмів або 1000 літрів на тиждень у середньому протягом року.

Ремісничі або кустарні вироби – це продукти, які виготовляються ремісниками повністю вручну, за допомогою ручних інструментів чи навіть механічних засобів, якщо прямий ручний внесок ремісника залишається найважливішим компонентом готового продукту.

Крафтовий продукт – це унікальний та ретельно виготовлений виріб, який відзначається високою якістю, увагою до деталей та індивідуальним підходом до виготовлення.

Важливо розуміти, що на усіх виробників харчової продукції розповсюджується дія Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів».

Разом з тим, згідно зі статтею 23 цього закону обов'язок отримання експлуатаційного дозволу **не поширюється** в частині відповідної діяльності на операторів ринку, які здійснюють експлуатацію закладів громадського харчування, закладів роздрібної торгівлі харчовими продуктами та/або виробництво ремісничих харчових продуктів, виробництво харчових продуктів тваринного походження на малих потужностях з виробництва харчових продуктів тваринного походження.

Мала потужність з виробництва харчових продуктів тваринного походження - потужність, що виробляє харчові продукти тваринного походження або композитні

продукти у кількості не більше 1000 кілограмів або 1000 літрів на тиждень у середньому протягом року.

Зміни внесені до законодавства, безперечно, сприяють легалізації діяльності для невеликих переробників, надаючи їм можливість відповідати загальним вимогам прослідковуваності виробничого ланцюжка та забезпечувати відповідний рівень гігієнічних вимог виробничих процесів. Тепер малі потужності можуть виробляти свою продукцію та вводити її в обіг на території України за декларативним способом. При цьому такий виробник має до заяви (форма заяви додається) додати інформацію, яка дає змогу ідентифікувати такі харчові продукти, та задекларувати обсяги виробництва на тиждень у середньому протягом року.

Ремісничі виробники, як правило, часто зіштовхуються з викликами, пов'язаними із забезпеченням власного виробництва кваліфікованими фахівцями. Однак, при сприятливій територіальній громадою створенні відповідних умов для доступу до таких експертів, розвиток сільського господарства може відбуватися значно швидше. Наявність кваліфікованих фахівців дозволить ремісникам ефективніше впроваджувати нові технології та підвищувати якість продукції та забезпечити локальне стале виробництво, задовольнивши потреби громади та й експорт продукції в інші райони.

Ремісничий виробник є унікальним завдяки своїй ціннісній пропозиції, яка включає в себе кілька ключових аспектів. По-перше, це висока якість та натуральність його продукції, яка становить основу його успіху. Додатково, ремісничий виробник вирізняється унікальними смаками та рецептами, надаючи споживачам неповторний гастрономічний досвід. Його здатність підтримувати місцевість та сприяти малому бізнесу робить його невід'ємною частиною спільноти. Ручна праця та індивідуальний підхід до виробництва підкреслюють унікальний характер кожного виробу. Екологічна продукція та застосування традиційних або навіть унікальних рецептів підкреслюють відданість виробника здоров'ю споживачів та екологічно відповідальному підходу. Локальне виробництво сприяє створенню унікального товару, який враховує особливості та потреби конкретного регіону.

Розглянемо деякі етапи впровадження ремісничого (крафтового) виробництва.

1. ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП.

На початковому етапі необхідно ретельно визначити, які саме продукти планується виготовляти в рамках ремісничого виробництва. Це охоплює аналіз різноманітності можливих виробів та визначення їхньої специфіки. Під час цього етапу також важливо визначити, чи ремісник володіє своєю власною сировинною базою – тобто ресурсами і матеріалами, необхідними для виробництва обраної продукції.

У разі, якщо ремісник планує займатися виробництвом харчових продуктів, важливо здійснити класифікацію цих продуктів за їхнім походженням – тваринним або рослинним. Наприклад, продукція тваринного походження

може включати м'ясні вироби, молочні продукти тощо, тоді як продукція рослинного походження може варіюватися від хлібобулочних виробів до кондитерських виробів. Ця класифікація допомагає визначити специфічні вимоги до сировини, технологічних процесів та обладнання, що буде використовуватися на виробництві.

2. РОЗРОБКА БІЗНЕС-ПЛАНУ.

Такий крок дозволить здійснити як аналіз власних ресурсів, так і затрати, які необхідно здійснити для початку виробництва. Також слід вивчити ринок продукції, яку Ви маєте намір виробляти, особливо можливі шляхи її реалізації.

Для тих, хто прагне розпочати своє власне підприємницьке діло, існує можливість отримати грант від держави у розмірі 250 тисяч гривень, при умові створення нового робочого місця, наприклад, шляхом реєстрації фізичної особи – підприємця. Зазначено, що ремісничий виробник, який функціонує як фізична особа-підприємець (ОСГ), повинен сплачувати податок у розмірі 18%. В цьому випадку рекомендується розглянути можливість створення ФОП та обрати відповідну форму оподаткування.

Додатково, для початку власного бізнесу та отримання державного гранту, важливо подати запит, супроводжений детальним бізнес-планом для здобуття фінансової підтримки. Це дозволить не лише отримати необхідні кошти для старту, але й продемонструє відповідальний підхід та перспективність майбутнього підприємства.

3. ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРАВО ВИРОБЛЯТИ ТА РЕАЛІЗОВУВАТИ ПРОДУКЦІЮ.

Ремісничий виробник може бути у статусі юридичної особи, фізичної особи – підприємця або фізичної особи (ОСГ, домогосподарство). Проте, для отримання дозволу на введення в обіг харчової продукції (право виробляти та реалізовувати) необхідно отримати дозвіл у вигляді реєстрації потужності, де оператор ринку подає територіальному органу Держпродспоживслужби за адресою розміщення потужності. Заяву слід подавати відповідно до Порядку проведення державної реєстрації потужностей, ведення державного реєстру потужностей операторів ринку та надання інформації з нього заінтересованим суб'єктам, затвердженого наказом Мінагрополітики від 10.02.2016 № 39. Така заява може бути подана шляхом особистого звернення або через уповноважену особу, надіслана поштовим відправленням або за наявності технічної можливості подана в електронній формі, у тому числі з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг через Портал Дія. Заява, що подається в електронній формі, повинна відповідати вимогам Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Заява може бути подана до територіального органу Держпродспоживслужби через центр надання адміністративних послуг. Зразок заяви дивитись в Додатку 1.

Операторам ринку забороняється здійснювати обіг харчових продуктів, отриманих з потужностей, що не пройшли державної реєстрації .

Така державна реєстрація потужностей дозволяє виробнику уникнути у подальшому непорозумінь з територіальними органами Держпродспоживслужби при проведенні ними перевірок, а також сприятиме репутаційні складовій ремісничого виробника.

4. ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ: ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕЧНОСТІ

Процес виготовлення продукції передбачає виконання певних стандартів та принципів, спрямованих на забезпечення якості та безпечності виробленої продукції.

До основних правил, яких слід дотримуватись, входять:

Безпечність продукції. Ремісничий виробник повинен гарантувати, що його продукція відповідає всім нормам безпеки та стандартам як для сировини, так і для готового продукту.

Простежуваність продукції. Важливим аспектом виготовлення є створення системи простежування, яка дозволяє відслідковувати походження та долю кожної частини продукції. Це не тільки сприяє контролю якості, але й виключає можливість появи небезпечних ситуацій.

Дотримання принципу «від лану до столу» є важливим елементом забезпечення безпеки продукції. Це передбачає системний контроль за використанням пестицидів та агрохімікатів, відстеження стану здоров'я та умов утримання тварин, а також обов'язкову ідентифікацію та реєстрацію тварин. Такий підхід гарантує безпечність харчових продуктів та забезпечує захист і довіру споживача.

Продукція може реалізовуватись за умов дотримання Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», а саме:

1. Харчові продукти, які знаходяться в обігу на території України, повинні відповідати вимогам законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів.

2. Сертифікація харчових продуктів необов'язкова.

3. Під час виробництва харчових продуктів оператор ринку може користуватися технічними умовами, державна реєстрація яких є необов'язковою.

4. Під час виробництва харчових продуктів в Україні забороняється:

1) використання харчових добавок, які не зареєстровані в Україні відповідно до вимог цього Закону;

2) використання ароматизаторів, не зареєстрованих відповідно до вимог цього Закону;

3) використання допоміжних матеріалів для переробки та матеріалів, що контактують з харчовими продуктами, якщо вони не зареєстровані відповідно до вимог цього Закону.

5. КАНАЛИ ЗБУТУ

Головні партнери ремісничого виробника охоплюють широкий спектр суб'єктів, які сприяють його успішному функціонуванню. Це включає місцевих фермерів, що можуть постачати якісні сировинні матеріали, ресторани та кафе, де продукція може бути використана в стравах, а також місцеві магазини та супермаркети, що реалізують продукцію безпосередньо споживачам. Готелі та гостьові будинки можуть використовувати ремісничі вироби для збагачення гостьового досвіду.

Фермерські ринки та органічні, екологічні організації стають важливими партнерами для популяризації етнічного та екологічно чистого способу виробництва. Ремісничий виробник активно бере участь у місцевих заходах та фестивалях, співпрацюючи з туристичними агенціями та залучаючи увагу медіа та блогерів для розширення свого обсягу продажів.

Щодо каналів збуту, ремісничий виробник використовує різноманітні підходи для доступу до ринку. Від супермаркетів та власного магазину до онлайн-продажів і соціальних мереж з доставкою, він розширює свою присутність на різних платформах. Участь у ярмарках, ринках та співпраця з посередниками та оптовими ринками сприяють масштабуванню його бізнесу та досягненню різноманітних аудиторій.

Закон дозволяє наносити додаткове маркування. Відповідальність за його достовірність сьогодні несе виробник. Але держава залишає за собою право здійснювати перевірку достовірності нанесеного маркування. Такий приклад галузевого стандарту збільшує попит на продукцію з певними ознаками та дає можливість конкурентної переваги для виробника.

Розробляючи стандарт якості або позначку локального виробника необхідно довести, чим саме відрізняється ваша продукція від іншого виробника, або описана процедура визначення локальності або територіальної приналежності.

Такі кроки також сприятимуть впізнаваності окремої громади та допоможуть посилити її бренд.

Отже, можна зробити наступні висновки про вплив підтримки ремісничого виробництва у громадах.

Економічні переваги: Розвиток ремісничого виробництва створює нові можливості для місцевих жителів, надаючи їм шанс знайти роботу або розвинути власний бізнес на території громади. Це сприяє збільшенню зайнятості та підвищенню доходів мешканців.

Розвиток туризму: Ремісництво є привабливим елементом для туристів, які цікавляться унікальними традиціями та рукодільними виробами. Розвиток цієї сфери створює нові можливості для розвитку туризму на території громади та сприяє збільшенню туристичного потоку.

Залучення інвестицій: Ремісничче виробництво може привертати інвестиції, оскільки воно є однією з галузей, яка відображає унікальні культурні особливості регіону. Це сприяє створенню позитивного іміджу громади для інвесторів.

Збереження традицій: Розвиток ремісництва може сприяти збереженню традиційних методів виробництва та культурних цінностей. Це сприяє підтримці місцевої історії та культурної спадщини.

Підвищення конкурентоспроможності: Розвинене ремісничче виробництво може визначити громаду на ринку як унікального виробника або постачальника певних товарів, забезпечуючи конкурентні переваги, а також самозабезпечення локальною продукцією.

Сучасний розвиток сільських територій свідчить, що одним із пріоритетних шляхів підвищення ефективності економіки виступає диверсифікація сільськогосподарського підприємництва, що означає вихід за межі основного бізнесу, проникнення в нові галузі та сфери.

Популяризація української самобутності через виробництво та реалізацію традиційних продуктів може стати також одним з джерел надходжень у сільських домогосподарствах.

Традиційний харчовий продукт - харчовий продукт з особливими характеристиками, що чітко відрізняють його від інших продуктів цього ж виду у результаті використання традиційних інгредієнтів та/або внаслідок традиційного складу, та/або використання традиційної технології виробництва/переробки.

Традиційним харчовим продуктом є той, що використовується в практиці та/або відповідає специфікаціям, що існували останні 30 років до моменту визначення того, чи підпадає харчовий продукт під категорію традиційних. Зміни у пакуванні та маркуванні, які не змінюють особливі характеристики традиційного продукту, не впливають на його визначення як традиційного.

Також окремим видом розвитку крафтового виробництва є географічні зазначення .

Географічне зазначення – це відзнака на продукції, яка вказує на її походження з конкретного географічного регіону. Ця маркування підтверджує, що якість чи характеристики товару, а також його репутація, пов'язані саме з місцем виробництва. Іншими словами, географічне зазначення свідчить про те, що продукт виготовлено з використанням місцевих ресурсів, природних і людських, і володіє унікальними якісними характеристиками, які тісно пов'язані з конкретним місцем його виробництва.

В основному, географічні зазначення реєструють для сільськогосподарської продукції, де особлива якість товарів обумовлена місцем їх виробництва та місцевими географічними умовами, такими як клімат та особливості ґрунту. Наприклад, багато географічних зазначень у світі використовуються для ідентифікації сільськогосподарської продукції, такої як лимони Піка, сир Roquefort (Рокфор), вино Bordeaux (Бордо), коньяк Cognac та інші алкогольні напої.

Одночасно географічні зазначення можуть підкреслювати унікальні властивості товару, пов'язані з традиціями виробництва, характерними для його місця походження. Це особливо важливо для виробів народних ремесел, що виготовляються вручну з використанням місцевих природних ресурсів традиційними методами, переданими з покоління в покоління (перуанська кераміка Чулукнас, Обюсонські гобелени, Петриківський розпис, Кролевецькі рушники та інші).

Товари з географічними зазначеннями володіють репутацією, унікальністю та цінністю, що може привертати увагу споживачів. Проте ця популярність може призвести до спроб створення підробок, як в самому географічному місці виробництва, так і за його межами. Щоб запобігти недобросовісним практикам, важливо створювати місцеві організації виробників та інших зацікавлених осіб. Ці організації мають координувати дії, розробляти спільні вимоги до товарів з географічними зазначеннями, реєструвати такі зазначення, контролювати відповідність товарів встановленим стандартам, рекламувати їх на ринку та захищати права виробників.

Одним з таких прикладів є Мелітопольська черешня, була зареєстрована як продукт з географічним зазначенням у 2020 році та характеризується багатим ароматом і смаком, збалансованим вмістом цукру та кислоти. Це завдяки інтенсивному впливу сонця у весняний період на конкретній території, наявності глибокогумусованих глинисто-піщаних і супіщаних ґрунтів чорноземного типу на алювіальних річкових відкладеннях, що характеризуються пухкістю і високою водопроникністю.

Отже, розвиток ремісничих підприємств та сприяння розвитку традиційних харчових продуктів та продуктів з географічним зазначенням на території громади може стати кроком у напрямку економічного зростання, збереження культурної спадщини та створення нових можливостей для місцевого населення.

Наприклад, за допомогою громади можна організувати збір грибів в лісі, та створити локальний продукт - мариновані білі гриби, які виробляють переважно в західних регіонах та продають за дуже низькою ціною, адже ланцюжок збирання, приготування та введення в обіг продукції не відповідає діючому законодавству країни. Така продукція може стати прикрасою в гастрономічному меню громади та приваблювати туристів.

*Довідково: збирання грибів та ягід в Україні для особистого використання є безоплатним. Проте, для промислового використання, необхідно отримати лісовий квиток в територіальному органі Держлісагентства, де вказані дозволені обсяги та місця збору. Побічні лісові користування включають в себе різні види діяльності: збір сіна, випасання худоби, розміщення пасік, збирання диких плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин, збір лісової підстилки та очерету. [Лісовий Кодекс України](#)²⁷ встановлює правила для промислового збирання грибів та ягід в лісах України, суб'єкти підприємницької діяльності повинні звертатися до лісових підприємств та **отримувати лісові квитки**. Видача лісових квитків регулюється відповідними нормативними актами та передбачає плату, частину якої спрямовують у бюджети місцевих громад від збору дикорослих трав'яних рослини, ягід, гриби тощо. Форма і Порядок видачі Лісового квитка визначені «Порядком видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів».*

2.7. Вплив процесу євроінтеграції на сільський розвиток

Процес євроінтеграції в Україні має великий вплив на сталий розвиток країни і прогнозується, що цей вплив буде позитивним. Нижче подано загальний огляд впливу євроінтеграції на сталий розвиток України:

Економічний розвиток: Вступ України до Європейського Союзу створює можливості для розширення торгівлі та інвестиційних потоків між Україною та країнами ЄС. Це може призвести до зростання економічного розвитку, створення нових робочих місць і підвищення життєвого рівня населення.

Поліпшення інфраструктури: Євроінтеграція зазвичай вимагає модернізації та розвитку інфраструктури, включаючи дороги, залізниці, порти та інші об'єкти. Це поліпшує якість життя громад та сприяє розвитку регіональних економік.

Норми і стандарти: Євроінтеграція передбачає прийняття європейських норм і стандартів у різних галузях, включаючи захист довкілля, якість продукції та послуг, права споживачів тощо. Це сприяє підвищенню якості продукції та забезпеченню високого стандарту життя громадян.

Соціальний розвиток: Євроінтеграція також включає питання соціального розвитку, включаючи підтримку малозабезпечених шарів населення, забезпечення доступу до якісної освіти та охорони здоров'я, розвиток культури та мистецтва.

Захист довкілля: Участь України в євроінтеграційних процесах спонукає країну до зобов'язань щодо збереження довкілля та боротьби зі зміною клімату. Це важливий аспект сталого розвитку, оскільки забезпечення природного середовища для майбутніх поколінь є критично важливим завданням.

Регіональний розвиток: Євроінтеграція також може сприяти регіональному розвитку, забезпечуючи рівномірний розподіл інвестицій і ресурсів між різними регіонами країни.

Вплив процесу євроінтеграції на малих сільськогосподарських виробників передбачає ряд викликів і можливостей. Зокрема, вони зіткнуться з необхідністю вирішення питань, пов'язаних з адаптацією до принципів Спільної аграрної політики Європейського Союзу. Цей процес може включати в себе впровадження стандартів щодо якості продукції, впровадження сучасних методів управління, а також відповідність екологічним та соціальним стандартам.

Однак разом із тим, євроінтеграція може надати сільськогосподарським виробникам нові можливості. Зокрема, вони можуть отримати доступ до нових ринків збуту, використовувати сучасні технології для підвищення ефективності виробництва та отримувати підтримку у вигляді фінансових інструментів та консультацій для підвищення конкурентоспроможності.

Таким чином, малих сільськогосподарських виробників очікують і виклики, і можливості в контексті процесу євроінтеграції, і їхні дії та рішення у цьому контексті можуть суттєво вплинути на їхнє майбутнє розвитку.

Для поступової та ефективної адаптації малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції до вимог регламентів та директив Європейського Союзу територіальні громади повинні вже подумати над організацією та проведенням відповідних навчально-інформаційних заходів для місцевого бізнесу. Також важливу роль мають відіграти сільськогосподарські дорадники та радники з питань аграрного та сільського розвитку.

Загалом, процес євроінтеграції сприятиме покращенню якості життя громадян, створенню нових можливостей для розвитку та сталому розвитку України як цілісної країни. Однак важливо враховувати, що успіх цього процесу залежить від реалізації необхідних реформ і виконання зобов'язань перед європейськими партнерами.

3. ВИСНОВКИ

Із змісту даного матеріалу випливає, що процес взаємодії громадян, бізнесу та влади є важливою умовою сталого розвитку громади і має вплив на її економічний розвиток, який забезпечує працевлаштування, зростання доходів, їхній ефективний розподіл.

Органи місцевого самоврядування і голови громад, зокрема, відіграють ключову роль у створенні сприятливого середовища для реалізації місцевих ініціатив, направлених на вирішення локальних проблем, у тому числі із залученням бізнесу.

Чітке формування цілей розвитку територіальної громади, окреслення кола сторін, які можуть бути залучені до цих процесів, та визначення можливих

джерел фінансування необхідних заходів мають на меті розв'язання регіональних проблем та є елементами стратегічного планування. Стратегічне планування розвитку територіальної громади проводиться наразі на семирічний планувальний цикл, який повинен відповідати підходам, відображеним у Державній стратегії регіонального розвитку.

При розгляді та формуванні стратегії розвитку громади необхідно зважати на географічне розташування конкретної території, кліматичні умови, наявність людського капіталу, а саме головне – провести аналіз наявних ресурсів та визначити перспективні сектори для підтримки їхнього розвитку.

Важливо визначити інструменти та механізми, які сприятимуть реалізації запланованих намірів. Серед них, з урахуванням поточної ситуації та можливостей більшості громад, можна виокремити агенції місцевого розвитку, сільськогосподарські дорадчі служби, центри залучення інвестицій, бізнес-інкубатори, кооперативи, індустріальні парки, кластери, інформаційні хаби, а також міжмуніципальне співробітництво.

Залучення місцевих жителів та представників локального бізнесу до прийняття рішень може стати ключовим інструментом у подоланні недовіри до органів місцевого самоврядування. Провідну роль у забезпеченні активної участі та довіри громадян відіграють освіта та інформаційна прозорість.

Так, у громаді має бути комунікаційний план, який би передбачав створення галузевих громадських рад, а також визначав би періодичність проведення зустрічей з певними категоріями населення та бізнесу.

Стимулювання розвитку підприємництва у територіальній громаді може бути організоване через підтримку впровадження різноманітних ініціатив та створення сприятливого бізнес-середовища шляхом забезпечення належної інфраструктури (що включає у себе доступ до комунікацій, транспорту, енергетики, водопостачання), організації проведення навчань як діючих підприємців, так і тих осіб, які виявили бажання започаткувати власну справу; стимулювання місцевого попиту через підтримку локальних підприємств та виробництва, залучення туристів тощо.

Нещодавно спрощені вимоги до ремісничого виробника відкрили нові можливості для малих виробників, у тому числі й сімейних фермерських господарств, у сфері переробки. Зменшення бюрократичних обмежень полегшує запуск власних майстерень та малих підприємств, що сприяє створенню додаткових джерел прибутку та розвитку сільських територій.

Підтримка ремісничого виробництва у громадах має низку переваг:

- створює нові можливості для місцевих жителів, надаючи їм шанс знайти роботу або розвинути власний бізнес на території громади;
- створює нові можливості для розвитку туризму на території громади та сприяє збільшенню туристичного потоку;
- сприяє збереженню традиційних методів виробництва та культурних цінностей;
- сприяє створенню позитивного іміджу громади для інвесторів та може визначити громаду на ринку як унікального виробника або постачальника певних товарів, забезпечуючи конкурентні переваги, а також гарантуючи самозабезпечення локальною продукцією.

Громада може відігравати ключову роль у партнерстві з підприємствами для покращення продажу продукції або послуг.

Способами співпраці між громадою та бізнесом можуть бути, зокрема:

- **організація місцевих ярмарків та заходів**, де підприємства можуть демонструвати та просувати свої продукти;
- **розвиток лояльності споживачів** через проведення благодійних акцій або участь у місцевих заходах;
- **сприяння розумінню потреб ринку** шляхом організації зустрічей із споживачами чи опитування для отримання їхніх думок для вдосконалення асортименту.

Підтримка локального агровиробника з боку громади може здійснюватися шляхом розвитку маркетингових стратегій, що також сприятиме економічному зростанню та сталому розвитку місцевої господарської системи.

Заходами з просування місцевих продуктів з боку територіальних громад можуть бути:

- **організація місцевих фермерських ринків**, де фермери можуть прямо продавати свою свіжу продукцію споживачам без посередників;
- **запуск спільних рекламних кампаній**, запровадження рекламних акцій, спрямованих на привертання уваги споживачів до місцевої продукції або туристичних локацій;
- стимулювання **запровадження програм лояльності** для мешканців громади;
- **організація місцевих подій та фестивалів**, локальні виробники можуть просувати місцеві бренди;
- розробка та **реалізація програм підтримки місцевих традицій та ремесел**.

Не менш важливим у просуванні будь-якої продовольчої продукції є забезпечення її якості та безпечності. Серед способів, які дозволяють залучати громаду до цього процесу, можна виокремити: участь громади у контролі якості шляхом спільної організації заходів з контролю дотримання державного законодавства з безпечності харчової продукції; підтримка та розповсюдження програм інформування та навчання споживачів щодо якості та безпечності продукції, а також про стандарти та процеси перевірки.

Консолідація зусиль активного місцевого населення, органів місцевого самоврядування та локального бізнесу можуть стати основою для реалізації необхідних реформ і виконання зобов'язань перед європейськими партнерами.

Таким чином, для сталого сільського розвитку та поступової, ефективної адаптації малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції до вимог Європейського Союзу територіальні громади повинні розробити та впроваджувати стратегії власного сталого розвитку, із використанням відповідних інструментів моніторингу та адаптації, в залежності від актуальної ситуації в сільській місцевості. Також громадам доцільно запланувати організацію та проведення відповідних навчально-інформаційних заходів для місцевого бізнесу і активного населення, в тому числі із залученням радників з питань сільського та аграрного розвитку.

4. КОРИСНІ ДЖЕРЕЛА ТА ПОСИЛАННЯ

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»,
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Конституція України.
<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-xi>
4. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
6. Закон України «Про відкритість використання публічних коштів»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>
7. Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
8. Бюджетний Кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/#Text>
9. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>
10. Законом України «Про благоустрій населених пунктів»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>
11. Закон України від 28.07.2023 № 3285-IX "Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України".
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text>
12. Законі України від 05.02.2015 №156-VIII "Про засади державної регіональної політики" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 №816 "Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації зазначених стратегій і планів заходів" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text>
14. Указ Президента України від 20 вересня 2019 р. № 713 "Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції" <https://www.president.gov.ua/documents/7132019-29789>
15. Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030р.
<https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
16. Постанова Кабінету Міністрів від 5 серпня 2020 . №695 "Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки" (редакція 2023 року.)
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya->

[regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text)

17. Законі України від 09.07.2022 №2389 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і території"
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>
18. Державної стратегії регіонального розвитку.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
19. Законом України «Про співробітництво територіальних громад»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
20. Сайт Гурт : <https://www.gurt.org.ua/news/grants/>
21. Сайт Міністерство Аграрної Політики та продовольства України
<https://minagro.gov.ua/>
22. Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>
23. Законом України "Про звернення громадян" [Законом України "Про звернення громадян"](#)
24. Законом України "Про доступ до публічної інформації"
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
25. Законі України № 771/97-ВР від 26.10.2023р. «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%87#Text>
26. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 жовтня 2022 року № 813 Гігієнічні Вимоги до виробництва та обігу харчових продуктів тваринного походження. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1409-22#Text>
27. Лісовий Кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
28. Урядовий портал міжнародна допомога
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga>

Додаток 1

ЗАЯВА
про державну реєстрацію потужності

1. Найменування або прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) оператора ринку

Юридична особа Фізична особа - підприємець Фізична особа

2. Код згідно з ЄДРПОУ

Місцезнаходження юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців

Контактний телефон _____ E-mail

3. Реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія (за наявності) та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті) _____

4. Місце проживання оператора ринку (для фізичних осіб - підприємців та фізичних осіб) _____

5. Назва потужності (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) для фізичної особи) _____

6. Адреса розташування потужності

7. Вид оператора ринку за класифікацією суб'єктів господарювання, визначеною Господарським кодексом України (крім фізичних осіб)

суб'єкт мікропідприємництва суб'єкт середнього підприємництва
 суб'єкт малого підприємництва суб'єкт великого підприємництва

8. Опис потужності:

№ з/п	Вид діяльності, що планується здійснювати з використанням потужності	Відмітка (+ або V)
1	2	3

8.1.	Первинне виробництво сільськогосподарської продукції, за видами господарської діяльності:	
8.1.1.	Вирощування врожаю (рослинництво)	
8.1.2.	Розведення та/або утримання сільськогосподарських тварин, у тому числі:	
	ВРХ	
	свині	
	вівці та/або кози	+
	коні	
	свійська птиця	
	зайцеподібні	
	бджоли	
	інші сільськогосподарські тварини	
8.1.3.	Змішане фермерство	
8.1.4.	Мисливство (полювання на тварин)	
8.1.5.	Рибальство (добування дикої риби та/або диких водних безхребетних)	
8.1.6.	Рибництво (розведення та/або утримання риби та/або водних безхребетних у контрольованих умовах)	
8.1.7.	Інший вид первинного виробництва (зазначити)	
8.2.	Переробка та виробництво харчових продуктів	+
8.2.1.	Переробка фруктів та/або овочів	
8.2.2.	Виробництво рослинних олій та/або жирів	
8.2.3.	Виробництво харчових продуктів на основі зерна (зернових культур), крохмалю та/або продуктів з крохмалю	
8.2.4.	Виробництво хлібобулочних та/або борошняних виробів	

8.2.5.	Виробництво напоїв, у тому числі:	
	безалкогольних	
	алкогольних	
8.2.6.	Виробництво інших харчових продуктів	
8.3.	Торгівля, транспортування та/або зберігання харчових продуктів	
8.3.1.	Гуртова торгівля харчовими продуктами	
8.3.2.	Роздрібна торгівля харчовими продуктами	
8.3.3.	Транспортування харчових продуктів	
8.3.4.	Зберігання харчових продуктів	
8.4.	Громадське харчування	
8.4.1.	Діяльність закладів громадського харчування (стаціонарні потужності)	
8.4.2.	Діяльність закладів громадського харчування:	
	рухома потужність	
	тимчасова потужність	+
8.4.3.	Діяльність з доставки готових страв, напоїв, а також кейтерингу	
8.5.	Інші види діяльності пов'язані з поводженням з харчовими продуктами (зазначити)	
8.6.	Використання потужності з метою здійснення обігу харчових продуктів за виключенням їх виробництва та/або зберігання	

9. Перелік харчових продуктів, виробництво та/або обіг яких планується здійснювати (крім тих, виробництво та/або обіг яких потребує отримання експлуатаційного дозволу)

№ з/п	Перелік харчових продуктів	Відмітка (+ або V)
1	2	3
9.1.	Продукти бджільництва	
9.2.	Зернові, бобові культури та продукти їх перероблення	
9.3.	Фрукти та продукти їх перероблення	
9.4.	Овочі та продукти їх перероблення	
9.5.	Інша рослинна продукція не зазначена в підпунктах 9.2-9.4	
9.6.	Молоко та молочні продукти	+
9.7.	М'ясо та м'ясні продукти	
9.8.	Свійська птиця та яйця	
9.9.	Риба, інші водні біоресурси та харчова продукція з них	
9.10.	Інша тваринна продукція не зазначена в підпунктах 9.6-9.9	
9.11.	Чай	
9.12.	Кава та кавозамінники	
9.13.	Какао та продукти з нього	
9.14.	Алкогольні напої	
9.15.	Безалкогольні напої	
9.16.	Інші напої не зазначені в підпунктах 9.11-9.15	
9.17.	Цукор і кондитерські вироби з цукру	
9.18.	Крохмаль і крохмалепродукти	
9.19.	Шоколад	

9.20.	Тваринні та рослинні жири й олії	
9.21.	Насіння олійних культур	
9.22.	Прянощі та приправи	
9.23.	Харчові добавки	
9.24.	Хліб, хлібобулочні та борошняні вироби	
9.25.	Інша продукція, не зазначена в пунктах 9.17-9.24	

Цією заявою підтверджую, що потужність не використовуватиметься для виробництва та/або зберігання харчових продуктів тваринного походження, що потребують отримання експлуатаційного дозволу.

(посада оператора ринку
або уповноваженої ним особи)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові
(за наявності))

«__» _____ 20__ року

(дата підписання заяви)

Примітка. Персональні дані, зазначені в заяві про державну реєстрацію потужностей, захищаються та обробляються відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

{Додаток в редакції Наказу Міністерства економіки № 142-22 від 21.01.2022}